

2020

Krigens Øjeblikke

Autentiske fortællinger fra Engesvang om Danmarks besættelse og befrielse

dramatiseret

af

Brian Wind-Hansen

MEDVIRKENDE

FORTÆLLERNE	<i>Valgfrit antal, køn og alder</i>
BORGERNE	<i>Valgfrit antal, køn og alder</i>
RADIOSPEAKER	
KAREN	
UNGE KAREN	
KARENS FAR	
OLE	
TYSKE SOLDATER	<i>Valgfrit antal og alder</i>
LAURITS	
LAURITS´ FAR	
WILHELM	
BANEFORMANDEN	
JØRGEN	
UNGE JØRGEN	
JØRGENS VEN	
CHRISTIAN	
KIRSTEN	
POUL	
KIRSTENS MOR	
KIRSTENS FAR	
MARIE	
KNUD	
MANDEN I MOSEN	
UNGE KNUD	
CHRISTIANS MOR	
CHRISTIANS FAR	
DEN UNGE RUSSE	
KVINDELIG FAMILIEVEN	
UNGE LAURITS	
MUREREN	

LAURITS´ MOR	
LÆRERENS KONE	
LAURITS´VENNER	<i>2 eller flere drenge og/eller piger</i>
JENS	
JENS´ BEDSTEFAR	
OVERSERGENT SCHMIDT	
PETER	
HANS JØRGEN	
TYSKE FLYGTNINGE	<i>Valgfrit antal, primært kvinder og børn og gamle mænd</i>
HORST	
VENLIG DAME	
UVENLIGE DANSKERE	<i>4 eller flere personer</i>
AVISARTIKLEN	<i>Valgfrit køn og alder</i>
VÆRNEMAGEREN	
KVINDELIG KØBMAND	
KØBMANDENS BØRN	<i>6-7 drenge og piger</i>
LARSEN	
FAMILIEFAR	

INDHOLD

1. Prolog
2. Besættelsen
3. Mærket
4. Sangen
5. Krigen
6. Granaten
7. Duerne
8. Sølvpapiret
9. Angrebet
10. Nedkastningen
11. Frihedskæmperne
12. Præsten
- PAUSE
13. Tyskeren
14. Flygtningene
15. De fremmede
16. La Paloma
17. Mørklægningsgardinerne
18. Befrielsen
19. Dagen derpå
20. Værnemageren
21. Feltmadrassen
22. Den evige krig
23. Flyvere i natten
24. Epilog

PROLOG

FORTÆLLER

Når et gammelt menneske dør, brænder et helt bibliotek til grunden.

FORTÆLLER

Det som ikke bliver fortalt, bliver glemt.

FORTÆLLER

Det I nu skal opleve, er virkelige fortællinger.

FORTÆLLER

Fra Danmarks besættelse og befrielse.

FORTÆLLER

Fortalt af de mennesker, som har levet dem.

FORTÆLLER

Fortællerne ønsker at være anonyme.

FORTÆLLER

Derfor er alle navne opdigtet.

FORTÆLLER

Dette er deres oplevelser.

FORTÆLLER

Deres minder.

FORTÆLLER

Deres ord.

BESÆTTELSEN

Året er 1940.

BORGERNE (samtlige medvirkende) kommer myldrende ind. De virker forvirrede og ængstelige, og taler sammen på må og få.

En af BORGERNE finder en radio frem og tænder den, og tuner ind på en kanal, og alle bliver stille og lytter til RADIOSPEAKEREN.

RADIOSPEAKER

... Tyskland har besluttet at foregribe det engelske angreb, og med sine magtmidler selv at overtage Beskyttelsen af Danmarks og Norges Kongeriges neutralitet, og værne den så længe krigen varer.

Af denne Grund har stærke tyske militærkræfter siden i dag morges taget besiddelse af de vigtigste militære objekter i Danmark og Norge.

Enhver passiv eller aktiv modstand ville være uden Nytte og blive brudt med alle magtmidler.

Folket opfordres til at fortsætte det daglige arbejde, og til at sørge for rolighed og orden! For landets sikkerhed mod engelske overgreb, sørger fra nu af den tyske hær og flåde.

De slukker radioen, og alle BORGERNE ser tavse op.

De hører den buldrende lyd af fly, der flyver hen over himlen.

MÆRKET

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Karen.

KAREN

Jeg kan huske, da tyskerne kom i 1940. De fløj hen over himlen, og jeg var så ræd. Jeg var så bange, og jeg løb ud til far i kostalden.

UNGE KAREN

Far?! Far?!

UNGE KAREN løber ud i kostalden til sin FAR, der omfavner hende, og holder hende tæt ind til sig.

KAREN

Det kan jeg huske. Puha. Jeg var så forskrækket. Sådan en tøs på otte år.

KARENS FAR

Det skal nok gå, min pige.

KARENS FAR rusker UNGE KAREN i håret og går. UNGE KAREN står alene tilbage.

KAREN

Jeg voksede op på en gård i Christianshede. Det var en helt anden barndom. Når de unge siger i dag, at de har efterårsferie... vi havde kartoffelferie! Og så skulle der arbejdes, der var ingen kære mor. Jeg stod op inden jeg skulle i skole, for så skulle der malkes. Vi havde nok en tredive køer. Der er tingene blevet noget nemmere i dag. Dengang skulle vi jo lave alt selv. Men derfor manglede vi heller aldrig noget under krigen. Krigen gjorde faktisk ikke den store forskel. Men den dag tyskerne kom. Jeg var så bange, så bange. Det havde i hvert fald sat mærke i mig.

SANGEN

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Ole.

OLE

Min bror og jeg, vi var helt små drenge, da Danmark blev besat d. 9. april. Jeg var seks, og han var otte år.

Jeg husker, hvordan de tyske soldater sang, når de kom marcherende.

En stor flok TYSKE SOLDATER kommer marcherende, og der bliver spillet musik. De synger: "Wir fahren gegen Engeland." OLE betragter de syngende SOLDATER, der marcherer forbi.

TYSKE SOLDATER (Synger)

Heute wollen wir ein Liedlein singen,
trinken wollen wir den kühlen Wein,
und die Gläser sollen dazu klingen,
denn es muß, es muß geschieden sein.

Gib' mir deine Hand, deine weiße Hand,
leb' wohl, mein Schatz, leb' wohl, mein Schatz,
leb' wohl, lebe wohl;
denn wir fahren, denn wir fahren,
denn wir fahren gegen Engeland, Engeland!

De TYSKE SOLDATER marcherer nynnende videre.

OLE

De sang altid. Jeg husker det så tydeligt. Som var det i går.

KRIGEN

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Laurits.

LAURITS

Jeg havde ikke rigtig forstået hvad krigen var, men man talte ikke om andet end den krig. Folk var ikke altid enige, men jeg lyttede til alle.

Så kom Tysker Tårnet op på Pårup Hede. Og deroppe var en gammel mand som hed Wilhelm. Han passede hønsene oppe ved tårnet, så han kom ned til min far efter korn. Engang sagde min far til ham:

LAURITS` FAR

Kom med hjem og få en drink, Wilhelm.

LAURITS` FAR og WILHELM skåler og tømmer et glas, for blot at tømme et mere, og et mere:

LAURITS

Wilhelm fik da også mere end én drink. Og senere skulle Wilhelm cykle hjem til Tysker Tårnet.

En fuld og vaklende WILHELM forsøger at sætte sig op på sin cykel.

LAURITS

Pas nu på, Wilhelm! Og køр direkte hjem!

WILHELM

Jah jah! Alles gut!

WILHELM opgiver at cykle, og trækker den i stedet, slingrende af sted.

LAURITS

Da gik baneformanden ud, som boede derude, og han råbte til min far:

BANEFORMANDEN kommer ud, og han råber efter LAURITS' FAR:

BANEFORMANDEN

Nazist! Nazist! Du er nazist!

LAURITS

Jeg så det. Og det var eneste han ikke var, den gamle! Min far var dansker og imod tyskerne!

LAURITS' FAR råber tilbage til BANEFORMANDEN

LAURITS' FAR

Åh, hold din kæft, dit fjols!

LAURITS

Krigen fortsatte, og selvom man var bange, var det også spændende.

GRANATEN

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Jørgen.

JØRGEN

Fatter havde tømmerværksted dengang. Og vi havde en tømmersvend, og han rendte jo og samlede ting og sager, og så en dag kom han cyklende, og så havde han en kæmpe stor granat på bagagebæreren.

UNGE JØRGEN viser sine VEN med ned i kælderen:

UNGE JØRGEN

Kom nu! Den ligger hernede!

JØRGENS VEN

Er det en rigtig bombe?

UNGE JØRGEN

Jep.

JØRGEN

Men fatter gav besked på, at granaten skulle væk. Men nede under værkstedet havde fatter en stor kælder, og der røg den ned – der gemte de den - og det vidste fatter ikke i starten.

UNGE JØRGEN viser granaten frem; der er så stor, at man kan sidde på den.

UNGE JØRGEN

Der ligger den.

JØRGENS VEN

Wow... du tør ikke sætte dig på den.

UNGE JØRGEN

Hvad får jeg for det?

JØRGENS VEN

Et bolsje.

UNGE JØRGEN

To!

JØRGENS VEN

Aftale.

De giver håndslag, og UNGE JØRGEN sætter sig oven på granaten.

JØRGEN

Den kunne have jævnet det halve af Engesvang, du, hvis den var sprunget.

DUERNE

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Christian.

CHRISTIAN

Om aftenen kunne vi se – fra mit fødehjem – de her lysstråler oppe i luften, ude fra Karup. Og så kunne vi høre:

Høje lyde af skud.

Det var tyskerne, der skød efter de engelske flyvemaskiner.

En regn af strimler af stanniøl daler ned fra himlen, ned over scenen og publikum.

Engang havde det skudt derude, og næste dag vi kom ud, hang der stanniøl ned fra træerne og på markerne. Min bror og jeg, vi samlede det op og rullede det i strimler. Vi havde en hel kartoffelkasse fuld. Det var jo efter hvor vinden var, så endte strimlerne hjemme ved os.

Englænderne smed strimlerne ud, og så fløj de en kilometer højere op, så tyskerne skød efter stanniolen og ikke dem.

Englænderne kaldte det jo for ”Dover” for duer, tro jeg. Duer.

SØLVPAPIRET

En gruppe UNGE DRENGE kommer løbende, og de begynder at samle stanniol strimlerne op.
Imens: en af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedpersoner:

FORTÆLLER

Kirsten og Poul.

POUL

Jeg kan huske, at vi rendte og samlede sølvpapir, som de smed ned fra flyveren. Sådan nogle lange strimler. Det kan jeg huske, vi gjorde som knægte. Vi gik rundt og samlede det der lort, du.

De UNGE DRENGE løber ud igen med stanniolen.

KIRSTEN

Og der var jo tyske soldater oppe ved Tysker Tårnet. Og jeg kan huske, at mor fortalte, at når vi kører ud til Ellebæk, der ligger den høj der, der boede et par tyskere derude, og hun sagde

KIRSTENS MOR

De er ikke rare! Dem skal I holde jer fra!

KIRSTEN

Jeg ved ikke, hvordan de boede der, for der var ingen huse der dengang.

POUL

Og så var der din fatter jo, det der med brønden, du.

KIRSTEN

Ja, det var på vores gård.

POUL

Den var firelænget dengang.

KIRSTEN

Engang skulle far nede i brønden, og der var et par tyske soldater, de holdt rebet.

KIRSTENS FAR binder et reb om livet, og de to TYSKE SOLDATER tager fat i den anden ende.

KIRSTENS FAR

Nu taber I mig fandeme ikke!

KIRSTEN

Jeg tror, de fik æg og sådan noget for det.

POUL

Det var kutyme. Så ville nogen godt give en hånd med. De soldater havde jo ikke meget.

KIRSTEN

Der var jo ingen slagsmål her, og de slagsmål der var, de gik jo i de små. De skød lidt histen pist, og taget lidt til fange histen pisten, men de hørte vi jo ikke rigtig noget til.

POUL

Men jeg kan huske sølvpapiret, du. Store stakke sølvpapir.

ANGREBET

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Marie.

MARIE

Det var en dag i oktober måned. Min mand var på arbejde, og jeg var ved at rengøre køkkenet. Et langt godstog med ca. 40 vogne, ”lastet med Tysk krigsmateriale” holdt på Engesvang station.

Lyden af en flyvemaskine, der nærmer sig.

Ud af vinduet så jeg en flyver, der var meget langt nede. Pludselig lød der en masse små skrald, og så var flyveren væk igen. Jeg troede, at den havde ramt bagsiden af udhuset, og at det var tagstenene der raslede ned. Jeg gik ud for at se efter, de elektriske ledninger lå hen ad vejen, men huset var uskadt.

Det var en engelsk flyver, der havde skudt på toget. Og med bange anelser gik jeg over banen, på modsatte side boede mine svigerforældre nemlig.

Men der var heldigvis ikke sket noget. Kun gårdspladsen var blevet ramt.

NEDKASTNINGEN

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedpersoner:

FORTÆLLER

Knud og Marie.

KNUD

Jeg kom i lære hjemme ved min far i Moselund som smedelærling. Et par uger før påske var der en engelsk nedkastning der gik galt. Den var droppet ude i selve mosen.

MARIE

Om aftenen var vi til fødselsdag ved min svigerfar, og da vi skulle til at drikke aftenkaffe, var Martin og Carsten borte. Og da de andre gæster var gået hjem, var de stadig ikke kommet tilbage. Alle var meget urolige og bange.

KNUD

Den følgende morgen var der jo masser, som var ude for at få del i faldskærme og hvad der nu ellers var. Men jeg og min fætter fik at vide, at vi skulle blive på værkstedet hele dagen. Det var vi trætte af.

MARIE

Men Martin og Carsten dukkede op igen senere den aften, og siden hen har de fortalt, at de var gået fire mand ned i mosen for at fjerne det de havde gemt i dyndet; tre store containere. De fik gravet containerne op, og slæbte dem over på den anden side af Kragelundvej. Der blev det så gravet ned igen. Ingen vidste jo hvornår frihedskæmperne i Silkeborg fik tid til at hente dem.

KNUD

Så snart det var fyraften, strøg min fætter og jeg derhen. Der gik en mand ude i mosen. Han kaldte:

MANDEN I MOSEN

Hey! Gutter! Hjælp mig lige!

KNUD

Han havde bundet nogle snore i enden af nogle containere, og vi skulle trække dem ud til vejen. Vi måtte ikke løfte dem op, så ville de tyske soldater oppe på Moselund Station se os.

KNUD og FÆTTEREN og MANDEN I MOSEN trækker en stor, tung container efter sig i reb:

UNGE KNUD

Hvad er der i containeren?!

MANDEN I MOSEN

Rifler og ammunition!

UNGE KNUD

Hvad hvis vi bliver opdaget?!

MANDEN I MOSEN

Ja, så har vi jo mest at skyde med!

MARIE

I dagene derefter var der megen snak, for alle var jo klar over, at det var Englænderne der havde kastet det ned fra en flyver. Nogle var særlige nysgerrige, det var tyskernes håndlangere de såkaldte ”Stikkere”.

Nogle dage efter var flere nød til at gå under jorden.

FRIHEDSKÆMPERNE

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Christian.

CHRISTIAN

Det var lige før jul.

I CHRISITANS hjem, hvor CHRISTIANS MOR og FAR sidder i køkkenet. Der bliver banket på:

CHRISTIANS MOR

Der er noget der banker.

CHRISTIAN

Og så gik min far derud, og vi knægte skulle jo også med, vi var jo nysgerrige.

En UNG RUSSE kommer ind, klædt i slidte klæder.

CHRISTIAN

Det var en soldat. En bette ussel en. Han var en hviderusser, og min mor kunne jo tale lidt tjekkisk, og den gamle havde været i Tjekkoslaviet i 7 år. Han snakkede ligeså flydende og kunne jo tysk. Og de sad og snakkede, og far tegnede noget, og så tog fatter soldatens tøj.

Den UNGE RUSSE tager sit tøj af, og giver det til CHRISTIANS FAR.

CHRISTIAN

Og fatter puttede tøjet i komfuret, og mutter tog de her ringe af, og så brændte de tøjet, og så fik han noget tøj af fatter.

Den UNGE RUSSE tager det nye tøj på. Imens:

CHRISTIAN

Han var flygtet oppe fra Frederikshavn af, fortalte han far. Ham og en kammerat, men kammeraten skød de sgu. Så ville han ud i noget skov og skjule sig, og så siger far til ham:

CHRISTIANS FAR

Du må ikke gå i Kompedal, der er for mange tyskere.

CHRISTIAN

Og så tegnede fatter et kort til ham. Hvor han i stedet skulle gå hen. Soldaten var 19 år. Og vi havde jo ikke for meget at rutte med, men min mor lavede en ordentlig madpakke til ham, og så fik han brunkager og klejner.

CHRISTIANS MOR giver den UNGE RUSSE en madpakke. Den UNGE RUSSE er tydeligt bevæget over hjælpen, og han omfavner dem alle taknemmeligt, og forlader deres hjem.

CHRISTIAN

Vi hørte aldrig mere til ham. Ham har de sgu nok skudt.

Og lang, lang tid efter, da siger en kvinde til mig, som stod vores familie nær.

KVINDELIG FAMILIEVEN

Ja, hvis folk vidste, hvor meget din far har hjulpet frihedskæmperne.

CHRISTIAN

Og det har jeg aldrig hørt noget om, det har jeg aldrig vidst han gjorde. Men vi havde også snakket om, at det var mærkeligt, at ham der den unge russer lige skulle finde op og snakke med mor og far. Han var jo nok henvist dertil.

PRÆSTEN

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedpersoner:

FORTÆLLER

Karen og Laurits.

KAREN

Præsten blev fundet herude i Hørbylunde. En dag kom der en murer ned på kroen og sagde til min far:

MUREREN

Der ligger en mand i grøften!

KARENS FAR

Hvad snakker du om, menneske?

MUREREN

Kom nu bare! Hurtigt!

KAREN

Der vidste de selvfølgelig ikke, hvem præsten var.

LAURITS

I køkkenet i mit barndomshjem var min mor og jeg ved at få morgenmad, da min far kom ned oppe fra soveværelset, og så sagde min mor til far.

LAURITS´ MOR

Det er forfærdeligt, de har skudt Kaj Munk. De fandt ham oppe i skoven ved Hørbylunde her til morges.

LAURITS

Jeg vidste godt, hvem Kaj Munk var, også at han var præst. Men men men, passer det nu? Man skyder da ikke en præst? Gør man?

KAREN

Tyskerne kom meget på kroen i Pårup, og de tre der havde skudt præsten, var måske på kroen den dag. Der var jo ikke mere end 3-4 kilometer ud til bakkerne, hvor han blev myrdet.

LAURITS

Næste dag kørte vi med min far op for at se stedet.

LÆRERENS KONE sætter et trækors på stedet, hvor Kaj Munk blev skudt.

KAREN

Så vidt jeg ved, så var det vores gamle lærers kone, der satte et trækors, hvor han blev myrdet. Hun gik derop med blomster, hver eneste dag, ude fra Pårup Skole.

LAURITS

Og efter det blev det til mange cykelture op til Kaj Munk med mine kammerater.

UNGE LAURITS fortæller ivrigt og viser frem for sine VENNER:

UNGE LAURITS

Kom nu! Det var det her træ de bandt ham til, og det var her de pinte ham. Og så tog de ham med her hen til, og så skød de ham én gang lige i nakken – BANG! Og i venstre tinding – BANG!

KAREN

Jeg vidste heller ikke hvem Kaj Munk var. Ikke dengang. Men det berørte alle.

En stor flok af sørgende BORGERE (alle medvirkende), stiller sig omkring trækorset, der markerer stedet, hvor Kaj Munk blev skudt. De lægger blomster, og snart synger de i kor:

Sang: "Den blå anemone:"

Hvad var det dog, der skete?
Mit vinterfrosne Hjertes Kvarter
maa smeltes ved at se det
den første Dag i Marts.
Hvad gennembrød den sorte Jord
og gav den med sit søblaa Flor
et Stænk af Himlens Tone?
Den lille Anemone,
jeg planted der i Fjor.

Paa Lolland jeg den hentede,
et Kærtegn fra min Fødeø.
Saa gik jeg her og ventede
og tænkte, den maa dø;
den savner jo sit Skovkvarter,
sin lune Luft, sit fede Ler,
i denne fjendske Zone
forjaar mine Anemone;
jeg ser den aldrig mer.

Nu staar den der og nikker
saa sejersæl i Jyllands Grus
ukuelig og sikker
trods Ensomhed og Gus,
som om Alverdens Modgang her
har givet den et større Værd,
en lille Amazone
og dog min Anemone
som Søens Bølge skær.

Hvad er dog det der skete?
Mit Hjerter koldt og haardt som Kvarts
det smelter ved at se det
den første Dag i Marts.
Jeg tænkte: »Evig skiltes ad
min Sjæl og Glæden«, da jeg sad
i Vintrens grumme Døne.
Nu gør min Anemone
mit Hjerter atter glad.

For denne rene Farve
den er mig som en Vaarens Daab,
den lar mig nyfødt arve
en Evighed af Haab.
Saa bøjer jeg mig da mod Jord
og stryger ømt dit Silkeflor,
en Flig af Naadens Trone.
Du lille Anemone,
hvor er din Skaber stor!

PAUSE

TYSKEREN

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Jens.

JENS

Jeg er opvokset og født i Engesvang, og min historie kommer primært fra min bedstefar.

Min bedstefar havde en maskine snedkeri og en tømmerhandel. Og der var sådan en oversergent Schmidt, og han kom ned på tømmerhandlen oppe fra Tysker Tårnet. Men Schmidt ville hellere hjem til sin kone i Hamburg og besøge hende. En dag kom han også glædesstrålende ned, og fortalte min bedstefar, at han havde fået 14 dages orlov og skulle hjem til sin kone i Hamburg.

Men han kom tilbage nogle få dage senere, og min bedstefar spurgte ham:

JENS´ BEDSTEFAR

Hvorfor kommer du nu? Skulle du ikke være hjemme ved din kone?

JENS

Og oversergent Schmidt fortalte:

OVERSERGENT SCHMIDT

Alt ist kaput.

JENS

Englænderne havde bombet, og alt var splittet ad. Hans kone og børn var slået ihjel.

Kone og børn. Døde.

FLYGTNINGENE

En stor gruppe af TYSKE FLYGTNINGE, primært børn og kvinder kommer gående ind. De klædt i slidt tøj, og ser trætte og sultne ud. De sætter sig i en stor klump.

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Peter.

PETER

Jeg stod og læste tørv af, nede på stationen, eller på ladepladsen, og vi kunne høre der kom et tog stampende fra Silkeborgsiden. Og så lige pludselig, så sagde Hans Jørgen:

HANS JØRGEN

Nej, hvad er nu det!

PETER

Det var ikke andet end kvinder og børn i toget. Og det kørte lige så stille. Vi var oppe på vognen og kiggede over til dem. Det var det vi så til dem. Tyske flygtninge. Jeg fandt aldrig ud af, hvor de var på vej hen.

DE FREMMEDE

En af de TYSKE FLYGTNINGE træder ud af flokken.

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Horst.

HORST

Jeg var tysk flygtning i Kjellerup og Kompedal. Jeg husker første gang toget holdt ved en dansk banegård. Fra kupeen kiggede vi ud ad vinduet og så husene i en by, hvis navn jeg ikke kan huske. Nogle af passagerne steg ud af toget. Det gjorde min bror og jeg også. Vi løb ind i byen for at købe kager og rundstykker. Damen i bagerbutikken rakte os en pose kager, og da jeg ville betale med en sølv femmark, sagde hun venligt:

VENLIG DAME

Nej, ingen penge.

HORST

Det var vores første møde med en dansker. Næste morgen holdt vores tog ved byen Kjellerup. Vi steg ud, og blev kørt til Bøgildgård. Vi følte os sikre og trygge.

Men efter kapitulationen blev alt anderledes. Vores videre ophold i landet var uønsket.

En gruppe af UVENLIGE DANSKERE kommer HORST i møde, og snart begynder de at skubbe til ham, alt imens de råber af ham:

UVENLIG DANSKER

Hvad glør du på?! Hva?!

UVENLIG DANSKER

Tyskersvin!

UVENLIG DANSKER

Skrid hjem til dit eget land!

UVENLIG DANSKER

Du hører ikke til her!

UVENLIG DANSKER

SVIN!

HORST

Andre danskere blev ved med at være venlige. Men vi blev skuffet, da vi fik at vide, at vi ikke kunne komme hjem, men at vi skulle flyttes til en anden lejr langt ude på heden; der hvor hare og ræv siger godnat. Den hed Kompedal. Vi kom til at bo i barakker med 20-30 personer i ét rum.

TYSKE FLYGTNINGEN spørger publikummer med bedende blikke:

TYSK FLYGTNING

Hvornår kan vi komme hjem?

HORST

Det var det vigtigste samtalemne.

TYSK FLYGTNING

Hvornår kan vi komme hjem?

TYSK FLYGTNING

Hvornår kan vi komme hjem?

TYSK FLYGTNING

Hvornår kan vi komme hjem?

LA PALOMA

MUSIK: LA PALOMA.

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Christian.

CHRISTIAN

D. 4. maj om aftenen. Der var gøgl på pladsen, og en pige hun svang sig op i sådan en trapez, og så spillede de "La Paloma"

Musikken fortsætter:

Og vi stod der, og så begyndte de pludselig at skyde henne ved stationen, og vi knægte, vi skulle jo se hvad der skete, så vi løb derhen, og der stod de tyske soldater og smed hatte oppe i luften og skød op i luften, jo, der var det lige kommet i radioen, at de havde kapituleret.

Det var jo skægt, den aften med befrielsen der, hvor hende kvinden svang sig deroppe i trapezen, og vi stod og kiggede op, og de spille La Paloma...

Musikken giver genklang som et fjernt minde.

MØRKLÆGNINGSGARDINERNE

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Karen.

KAREN

Jeg synes ikke, jeg kan huske så meget fra befrielsen.

Jeg kan bare mindes, at vi løb ud på vejen sammen med naboerne og sang og råbte. Alle var så glade.

UNGE KAREN, og andre BØRGERE råber og jubler og synger og omfavner hinanden.

Vi skyndte os at tage vores mørklægningsgardiner ned, det kan jeg huske.

De flår mørklægningsgardiner ned og smider dem på jorden og tramper på dem.

BEFRIELSEN

Året er 1945.

BORGERNE (alle medvirkende) går på scenen, og alle virker glade og opstemte. En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson: AVISARTIKLEN

FORTÆLLER

Uddrag fra Frihedsraadets Fredsnummer, Silkeborg, 5. maj 1945.

AVISARTIKLEN

Vi blev fuldstændig øre af Glæde, da Radioen kl. 20.35 bragte Meddelelsen om Kapitulationen. Vi raabte til Lykke til Folk, vi slet ikke kendte. Vi strømmede fra alle Byens Kanter til Torvet. Flag fremskaffedes. Endog Værnemagerforretninger uddelte gratis papirflag. Folk lo, jublede og sang. Omsider gik den glædelige Begivenhed ogsaa op for de menige Tyskere og ogsaa de glædede sig. Vi drog i Flokke op og ned ad Gaderne. Lyset straaledede næsten som i gamle Dage ud af Vinduerne.

Men i vor Glæde glemmer vi ikke dem, der maatte vandre i tysk Koncentrationslejr eller dø i Kampen for Danmarks Frihed. Vi vil mindes vore døde Kammerater, og hele Befolkningen vil føle Forpligtelsen til at sørge for deres Efterladte.

BORGERNE synger i kor: "Danmarks Frihedssang":

En vinter lang og mørk og haard
Paa fem forbandede Aar,
Har knuget Landet i sin Favn
Med Kulde og Sult og Savn;
Men der gik Slid paa Skoven, Skaar for Skaar,
Gaa til Modstand alle danske,
Alle Mand som én,
Og gør Danmark frit!

Med Tvang og Terror gik de Aar,
Men nur gaar Vinter mod Vaar.
Det samler sammen til en Tø,
Hvor Vinter og Vold skal dø.
Paa trods af Mord og Brand og Fængsel er
En Folkevilje vokset og brudt frem.
Gaa til Modstand alle danske,
Og gør Danmark frit!

En Storm, en skyllende April,
Den sidste niende April,
En Storm, der rensrer Landet ud
Med Opgørets skarpe Lud.
Fej alle vissengrønne væk og lad
Os se det friske, grønne Land igen.
A-lle mand som én,
Og gør Danmark frit!

DAGEN DERPÅ

Nogen af BORGERNE indsamler mørklægningsgardinerne og putter dem i en tønde. De sætter ild til gardinerne.

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Jens.

JENS

Den aften da mine forældre hørte budskabet om befrielsen i radioen, så startede de deres lastbil med generatoren op, og så kørte de til Silkeborg. Der var bål i gaderne, sagde de, fordi man brændte mørklægningsgardiner af.

Og så kørte de hjem, og dagen efter var det jo hverdag igen.

VÆRNEMAGEREN

En gruppe af vrede BORGERE samler sig i flok.

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Ole.

OLE

Da krigen var slut... der kom et slags oprør i byen. Folk gik rundt i gaderne, og de hev flag ned hos de folk, som de ikke syntes havde været særlig gode danske.

De vrede BORGERE udpeger en VÆRNEMAGER:

BORGER

Ham der! Han har ikke været for god!

BORGER

Værnemager!

BORGER

Fang svinet!

De VREDE BORGERE griber fat i VÆRNEMAGEREN, der prøver at kæmpe imod, men de er flest og stærkest og trækker ham af sted, mens en af dem råber:

BORGER

SE VÆRNEMAGEREN! KOM OG SE FORRÆDEREN!

OLE

Det var ikke så rart at opleve.

FELTMADRASSEN

Den KVINDELIGE KØBMAND sidde sammen med sine BØRN, og holder dem tæt ind til sig. Hun er tydeligvis bange.

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Peter.

PETER

Dem oppe fra Tysker Tårnet var jo kommet ned til købmanden for at handle. Hende der havde købmanden var enke med seks eller syv børn. Hendes mand døde jo, efter de var flyttet hertil. Hun fik et dårligt ry. Der var sladder, og hun blev chikaneret, og ved befrielsen ...

En gruppe vrede BORGERE kommer væltende ind

KVINDELIG KØBMAND

Nej! I må ikke! Jeg beder jer!

BORGER

Hold din kæft!

De vrede BORGERE river kvinden væk fra BØRNENE.

KVINDELIG KØBMAND

Nej! Lad vær! Ikke her! Ikke foran børnene!

BORGER

Det skulle du have tænkt på, før du spredte benene!

BORGER

Spytter på kvinden: Feltmadras!

De vrede BORGERE tvinger KVINDEN ned på knæ og holder hende fast. En af dem tager en saks frem og begynder at klippe hendes hår af i grove totter.

KVINDEN og BØRNENE græder.

PETER

De klippede hende, og hendes børn de græd.

De var ellers gode nok.

DEN EVIGE KRIG

En stor flok TYSKE SOLDATER kommer vandrende; de er duknakket, knuste og opgivende. Danske BORGERE står og betragter dem, som de kommer vandrende.

En af FORTÆLLERNE præsenterer scenens hovedperson:

FORTÆLLER

Laurits.

LAURITS

Krigen var slut. Tyskerne skulle hjem. De kom gående i store flokke gennem Engesvang. Nogle gik med en gammel cykel, andre med trækvogn med oppakning på. Og nogle med gamle barnevogne. De så sølle ud. Jeg stod sammen med de voksne. Min far var der, og Larsen som havde centralen.

Pludselig er der en af tyskerne som går ud imod os. Jeg syntes bare, han var en stor dreng. I hånden bar han en cigaretskod, som han ønskede at få ild i. Larsen tog en æske tordenskjoldtændstikker frem og tændte cigaretskoddet for ham. En af de voksne sagde til Larsen:

BORGER

Er du klar over, at lige nu, der har du tændt en cigaret for en nazist?!

LAURITS

Larsen blev gal, og bad ham om at holde kæft.

LARSEN

Den dreng er sikkert ikke mere nazist end dig!

LAURITS

Krigen var slut, men ikke snakken om krigen. Snakken om de nye bomber, der kunne slå os alle sammen ihjel. Snakken om de røde og de gule som var langt værre end Hitler, hvis de kom. Det forstod jeg ikke; hvordan kunne de være værre når Hitler puttede børn i gaskammeret? Så var det jo så håbløst det hele. Så var der jo ikke noget at gøre.

De TYSKE SOLDATER forsvinder ad landevejen.

LAURITS

For nogle år siden, var der en muslim der blev overfaldet på mit arbejde. Jeg kom om morgenen da det skete, da den der halvhjerne overfaldt ham og slog ham, og muslimen forsvarede sig bare. De andre ansatte stod bare og klappede i hænderne. Så gik jeg ind og sagde:

”Stop det der, hvad fanden laver I!?”

Jeg var ikke driftsleder eller noget, jeg var bare ansat. Men så gik folk jo på plads. Senere så gik jeg op igennem gangen, og så så jeg de to familiefædre der sad og drak kaffe, og de havde lige stået og klappet i hænderne og heppet, da muslimen blev slået. Og så sagde den ene til mig:

FAMILIEFAR

Laurits, hvorfor blandede du dig i det der?

LAURITS

”Ved du hvad, I skulle skamme jer! I skulle saft suseme skamme jer! Fy for helvede!”

De stod jo og klappede i hænderne da han slog ham; de var helt oppe og køre! De sidste tre år i firmaet, talte de to aldrig til mig igen.

Du betaler sommetider en pris, men spørgsmålet er: Hvornår reagerer vi, og hvornår gør vi ikke?

Jamen, den dag folk ingen holdninger har, hvor fanden er vi så henne?!

Hvor er vi så?

FLYVERE I NATTEN

BORGERNE (alle medvirkende) kommer ind, og de synger i kor:

"Flyvere i natten" af Kim Larsen.

Jeg kan høre
flyvere i natten
er det fjende
eller ven
er det nu det sker
er det nu de kommer
igen

Jeg sætter lys
lys i mit vindue
til minde om
alle dem
der forsvandt engang
og som aldrig mer
kom hjem

Vidste de
at det var forbi
da de så det ske
Jeg håber de
må se mit lys
Hvis de kommer forbi
ja kommer forbi

Jeg kan høre
flyvere i natten
er det fjende
eller ven
er det nu det sker
er det nu de kommer
igen

EPILOG

FORTÆLLERNE træder frem.

FORTÆLLER

Det I har oplevet i dag, var virkelige fortællinger.

FORTÆLLER

Fra Danmarks besættelse og befrielse.

FORTÆLLER

Fortalt af de mennesker, som har levet dem.

FORTÆLLER

Det var deres oplevelser.

FORTÆLLER

Deres minder.

FORTÆLLER

Deres ord.

FORTÆLLER

Når et gammelt menneske dør, brænder et helt bibliotek til grunden.

FORTÆLLER

Det som ikke bliver fortalt, bliver glemt.

SLUT